

MANZONIJEVI ZARUČNICI KAO HISTORIJSKI ROMAN
MANZONI'S *THE BETROTHED* AS A HISTORICAL NOVEL

Sažetak

Za svoj roman *Zaručnici* Manzoni bira oblik historijskog romana, oblik koji u tom trenutku uživa veliku popularnost kod evropske publike, usljed uspjeha historijskih romana Valtera Skota. Ovaj tekst pokušava slijediti putanju nastanka Manzonijevog romana, vodeći računa o svim problemima tehničke prirode sa kojima se autor susreće.

Ključne riječi: historija, vjerodostojnost, historičar, pisac, skromnost, ratovi, oskudice, epidemije, svakodnevni život, običaji, navike

Summary

Manzoni chose the historical novel form for his novel *The Betrothed*. The form enjoyed great popularity among the European readership due to the success of Walter Scott's historical novels. This article attempts to trace the development paths of Manzoni's *The Betrothed*, keeping in view all the problems of technical nature the author encountered.

Key words: history, authenticity, historian, writer, modesty, wars, shortages, epidemics, daily life, customs, habits

U doba romantizma, početkom devetnaestog stoljeća, u Evropi se afirmiše jedna nova književna vrsta, historijski roman, kojeg uvodi Škot Valter Skot, čiji su romani imali ogroman uspjeh od 1814. godine i nametnuli pravu modu u cijeloj Evropi. Historijski roman nudi sliku jedne date epohe iz prošlosti, bliže ili dalje, prikazujući ne samo velike vojne i političke događaje, koje uglavnom i smatramo historijskima, nego i posljedice koje oni izazivaju

u području privatnog života, običaja, razmišljanja i načina života običnog čovjeka. Takva slika je trebala biti različita od one koju nam nudi historiografija, budući da je bila dramatizovana, predstavljena kroz prepričavanje doživljaja protagonista. Veliki događaji i ličnosti su ostavljeni u pozadini, a u centar priče su postavljene dogodovštine izmišljenih likova, adekvatnih za predstavljanje najsitnijih detalja svakodnevnog života jednog određenog društva, koje historiografija obično ne uzima u obzir. Veliki evropski uspjeh ovih romana se može objasniti interesom za vlastitu prošlost u doba romantizma, uz koji se nadovezuje rađanje nacionalnog osjećaja u cijeloj Evropi, koji je nagnao na traženje identiteta svakog naroda u njegovoj prošlosti. Ali, historijski roman je, također, bio i vrsta zabave, neka vrsta današnje komercijalne književnosti, koja je podilazila ukusu publike za egzotičnim, nudeći tadašnjoj građanskoj publici bijeg od sive svakodnevnice.

Alesandro Manzoni i historijski roman

Jedan od najvećih italijanskih pisaca Alesandro Manzoni je svoju najbolju realizaciju kao pisca pronašao upravo u historijskom romanu i njegovi *Zaručnici* su bili najinovativnije djelo u tadašnjoj italijanskoj književnosti. Sam po sebi, skih pisaca, st u doba Rreb.nistru. Sarajevo izbor romana, kao književnog izražaja, u Italiji 1821. godine je bila hrabra odluka koja je prekidalala sa književnom tradicijom, s obzirom na retoričke i moralističke predrasude prema ovom književnom rodu kojeg je klasicistički mentalitet smatrao inferiornim, nečasnim da uđe u oblast književnosti.

A Manzoni upravo u romanu pronalazi idealan instrument za realizaciju pravila koja su inspirisala romantičarsku borbu za obnovu italijanske kulture u modernom, građanskom i evropskom smislu. Roman u prvom redu savršeno odgovara poetici istinitog, interesantnog i korisnog, u kojoj se sažima suština romantičarskih principa, dozvoljavajući predstavljanje realnosti bez apstraktnog i izvještačenog. On se obraća ne samo uskom krugu književnika, već jednoj široj publici, jer kroz pristupačniji književni jezik i narativni oblik, lakše izaziva interes kod običnog čovjeka, umornog od tragedija i oda koje su bile pisane teškim i njemu nerazumljivim jezikom. Na taj način roman savršeno odgovara potrebi građanske angažiranosti pisca i predstavlja sredstvo za saopštavanje čitaocu historijskih činjenica, političkih ideala, moralnih principa, prema onoj edukativnoj i praktičnoj ulozi književnosti, koju su zagovarali romantičari.

Sa druge strane, budući da je to jedan novi književni rod, skoro nepoznat klasicističkoj tradiciji, dozvoljava piscu da se slobodnije izrazi, s obzirom da se više ne mora boriti sa proizvoljnim pravilima koja su mu bila nametnuta. Glavno od spomenutih pravila, kojeg se Manzoni sa svojim romanom odriče, klasično je odvajanje stilova, po kojem samo ono što je plemenito i uzvišeno može biti predstavljeno ozbiljnim književnim formama i u svom romanu odlučuje da predstavi jednu skromnu realnost. Kršeći duboko ukorijenjena književna pravila, za protagoniste bira dvoje seljaka iz lombardskog sela i predstavlja njihove doživljaje na ozbiljan i tragičan način. Likovi više nisu postavljeni na jednu apstraktnu, vanvremensku i vanprostornu podlogu, već su uklopljeni u datom trenutku u dati ambijent, na način da se nijedna njihova misao, osjećanje ili pokret ne mogu razumjeti osim u tom određenom, historijskom prostoru. Za razliku od klasicističke tendencije da se likovi pretvaraju u opće karakterne tipove, Manzoni predstavlja jedinstvene individue, nedvosmislene i karakteristične, usljed čega dolazi do odbijanja idealizacije likova. On za svoje dvoje protagonista smatra da posjeduju najveće vrline, ali oni ipak za njega ne prestaju biti seljaci, sa tipičnim ponašanjem, mentalitetom i izražavanjem. Da bi oslikao svoju sliku, snabdijeva se dokumentima sa pažnjom pravog historičara, čitajući, pored historiografskih djela o tom argumentu, hronike iz tog perioda, biografije, zbirke zakona, književne i vjerske tekstove. To nam objašnjava zašto je on, mada se ugleda na Skotov model, kritički nastrojen prema škotskom piscu, spočitavajući mu suviše veliku opuštenost u opisivanju historijskih činjenica. Smatra da se likovi i historijske činjenice moraju tretirati na ozbiljniji način, a poštivanje istinitog ga navodi da učini čak i događaje i likove koje je izmislio, tako sličnim realnosti da se može povjerovati da zaista i pripadaju tom trenutku historije.

Mirenje historijskih činjenica sa poetskim

U djelu *O historijskom romanu i općenito o djelima u kojima se miješaju historija i izmišljeno*¹ prisustvujemo rijetkom, gotovo jedinstvenom procesu, autora koji se na kritički i teoretski način suočava sa velikim problemom koji je riješio u tri izdanja *Zaručnika*. Radi se, naime, o mogućnosti mirenja historijskih činjenica sa poetskim, onog što se zaista desilo u historiji i izmišljenog. Tvrdi da je historija u devetnaestom stoljeću dostigla toliku veličinu da je bilo nemoguće napisati je cijelu u romanu i polazeći od etičke postavke naglašava nemogućnost sinteze između historije i izmišljenog, čime je definitivno

---

¹ Manzoni, Alessandro: *Del romanzo storico e, in genere, de' componimenti misti di storia e d'invenzione*, Centro nazionale studi Manzoniani, Milan, 2000.

osudio historijski roman. Ovaj njegov esej ima veliku važnost za nastanak *Zaručnika*, jer u njemu raspravlja o problemu koji ga je mučio godinama i nametao traženje rješenja. Historičari su u tom periodu vršili uticaj na pisce, ali su i pisci vršili uticaj na historičare, budući da su prvi pokazivali jedan novi način tumačenja činjenica, a drugi pokazivali jedan drugi način predstavljanja tih činjenica, a taj način je podrazumijevao besprijekorno poznavanje dokumenata. Ali, pomno čitajući ovo njegovo kritičko djelo, nije teško shvatiti i druge, možda važnije razloge, koji su ga natjerali na zaključak koji je bio u suštoj suprotnosti od onoga što je prethodno tvrdio. Prvi i najvažniji razlog je Geteovo mišljenje o odnosu između historije i izmišljenog, s obzirom da je Manzoni došao u kontakt sa člankom o *Zaručnicima*, koji se 1827 godine pojavio u jednom njemačkom časopisu i koji je objavljen anonimno. On je odmah shvatio da ideje izražene u tom članku pripadaju Geteu i nakon što ga je pročitao, osjetio je, mada sa suzdržavanjem, veliku potrebu da odgovori na njega. Bilo je neophodno da precizira sa što većom jasnoćom odnos između historijskih činjenica i izmišljenog. Bio je to način da sa najvećim poštovanjem odgovori Geteu, koji i nije imenovan, ali i samom sebi, rješavajući taj problem koji mu je bio predočen, a sa kojim se on nije nikada u potpunosti suočio. U bilješci svom dragom prijatelju Gaetanou Catanou, koji se spremio da napiše pismo Geteu, izjavljuje da su ga zapažanja koja je Gete napisao o načinu na koji je on sjedinio historiju i izmišljeno natjerala da o tom problemu razmisli malo ozbiljnije, priznajući da ih je već počeo izlagati, „budući da mu se činilo interesantnim razmišljati o stvarima koja mu je predložio veliki pisac“² i obećavajući da će mu poslati esej čim mu njegovo krhko zdravlje dozvoli da ga završi. Ali to obećanje nije nikad ispunjeno jer je Gete umro ubrzo nakon toga, ali se par godina poslije pojavilo Geteovo djelo *Razgovori sa Ekermanom*, u kojem je iskazao svoje mišljenje o Manzonijevoj veličini, smatrajući ga za izuzetnog lirskog pjesnika, ne samo u odi *Peti maj* i drugim njegovim poezijama, nego i u romanu. Gete je smatrao savršenim sve ono što proizlazi iz duše, a bezrezervno je smatrao da se nakon čitanja *Zaručnika* ima utisak da se prelazi sa uzbuđenja na čuđenje i sa čuđenja na uzbuđenje. Zasigurno se uvjerio u Manzonijevu veličinu čitajući izdanje djela iz 1827. godine, a naglašavao je autorovu veličinu zbog njegovog unutrašnjeg svijeta koji je bio vidljiv u djelu, dok je tragični kraj romana koji se otvarao pred čitaocem on poredio sa Aristotelom, tvrdeći da je tragedija, da bi prouzrokovala svoj učinak, morala uliti u čitaoca jeziv osjećaj straha i užasa, a to je bilo primjenjivo na sve književne rodove. Bio je to kod Manzoniya neobični strah koji se širi u čovjeku pred prijetnjom nekog moralnog zla, a koji se pretvara u

---

² Ibid, str. 14.

uznemirenost ako čovječanstvu prijeti i neko fizičko zlo, čime se autor služio u velikoj mjeri. Osjećaj uznemirenosti se rađao iz naracije i obuhvatao svakog čitaoca, iako su samo znalci mogli uživati u ovom osjećaju. Ali, nakon tolikog divljenja, Gete je imao potrebu da bolje razjasni odnos između historičara i pjesnika, izjavljujući da je na početku djela pjesnik imao više važnosti od historičara, dok je u drugom dijelu romana situacija obrnuta, gdje je Manzoni, zbacivši plašt pjesnika, postao pravi historičar, što se dešava pri opisu rata, nestašice i kuge. Kao historičar, on je pretjerano poštovao istinu, ali čim bi se pojavili protagonisti romana, veliki pjesnik bi se vraćao u svojoj punoj slavi.

Preplitanje historije i književnosti

U jednom svom pismu Šoveu Manzoni tvrdi da se pri pisanju suočava sa problemom vjerodostojnosti koja je usmjerena prema njegovoj želji za istinitim prikazivanjem historije, s obzirom da je jedna od najvažnijih ljudskih sposobnosti razlikovanje među mnoštvom događaja, uzročnih i posljedičnih odnosa koji vežu ove događaje i prikazivanje sa jedinstvene tačke gledišta više činjenica koje razdvajaju vremenske i prostorne razlike, odbacujući ostale činjenice koje se tu nalaze sasvim slučajno. To je posao historičara koji daje sebi u zadatak predstavljanje beskonačnog niza činjenica, ali sa jednom određenom dozom postepenosti, koja je svojstvena njegovoj umjetnosti, budući da on pokušava da nam prikaže jedan izolovani dio historije. Književna pravila zahtijevaju jedinstvenost akcije, ali ta jedinstvenost ne postoji u suštini historijskih činjenica, budući da se životi ljudi međusobno dodiruju i komplikuju. On bira u historiji interesantne i dramatične događaje koji su međusobno jako povezani, a vrlo su malo povezani sa onim što im je prethodilo ili im slijedi. On od ovog trenutka počinje voditi jednu raspravu koja je više unutarnja nego javna, o odnosu između historije i poezije, o elementima koji razlikuju djelovanje jedne i druge, te o fenomenološkoj složenosti zadatka njihovog ujedinjavanja. Rasprava se ne tiče toliko poezije koja je po svojoj prirodi izvještačena i lažna, koliko historije, pitajući se da li je historija tačna i istinita, jer, ako nije, koje su onda granice vjerodostojnosti. Pisac se suočava sa historijom koja ne posjeduje mnogo dokumenata i zajedno sa interesovanjem želi shvatiti kulturu jedne nacije i razloge njenog kraja, tvrdeći da naučnici nisu uočili ono što je bilo istinito i važno u osobenosti perioda kraljevine Longobarda, a historičari su, pak, *vidjeli ono čega tu i nije bilo*³. On od svoga prijatelja Forijela traži da mu preporuči tekstove, ako postoje, onih koji su govorili o običnom čovjeku tog perioda, čija sudbina treba postati suština književnosti, a to je ideja koja

³ Ibid, str. 30.

će mu omogućiti da djeluje na dva područja, poetskom i političkom. Možemo, dakle, reći da pisac pri pisanju svog djela ima zadatak da dopuni historičara.

Historija videna iz perspektive običnog čovjeka

U suštini, za Manzoni prošlost nije bila samo autobiografska i individualna, nego je to bilo ono što historija nije uspijevala vidjeti prošlost živih bića, onih koji su nestali, a njihovo lice se ne pojavljuje na spomenicima, već počiva neviđeno u običajima i navikama naroda u zemlji i predjelima gdje su se rodili. Nisu to heroji, nego narod, onaj jadni narod, koji je preživljavao i trpio nedaće, invazije, osvajanja, uvrede od pobjednika, osiromašen, bijedan i pobijeden, ali koji je ipak nastavio živjeti i raditi, kao da ima neku poruku za prenijeti i neku civilizaciju za odbraniti. I upravo zbog toga kod Manzoni nema heroja, protagonisti žive krizu naroda kojem pripadaju, bez nekog pokušaja izolacije.

Roman počinje uvodom u kojem autor objašnjava porijeklo priče i priprema se za naraciju, tvrdeći da je pronašao anonimni manuskript iz sedamnaestog stoljeća koji priča priču bogatu tragičnim i užasnim događajima, ali i plemenitim djelima, prikazujući osobe skromnog društvenog položaja. Priča je napisana na italijanskom jeziku iz sedamnaestog stoljeća, to jeste arhaičnim i ne uvijek ispravnim jezikom. Tok radnje mu se ipak čini toliko lijepim, da je odlučio da ga prepíše na razumljiviji italijanski jezik, tako da bi šira publika mogla da ga upozna. U suštini, *Zaručnici* su plod Manzonijske mašte, a pronalazak starog manuskripta je puka izmišljotina milanskog autora, praveći na taj način distancu od priče koju se spremio ispričati, a kojom je želio uputiti prikrivene ili očigledne kritike španjolskoj dominaciji. Na ovaj način ga niko u periodu austrijske dominacije, u kojem je živio, nije mogao optužiti za nacionalizam. Druga funkcija manuskripta je stilistička, budući da je ova distanca omogućavala povećanje historijske vjerodostojnosti priče. Autor se ne trudi da objasni čitaocu gdje, kada i kako je pronašao senzacionalni dokument, ali prepisuje njegov uvodni dio, što je plod njegove spisateljske vještine. On se tu trudi da proizvede jezik sedamnaestog stoljeća, visokoparan, pun latinizama, koristeći na barokni način velika slova da bi označio apstraktne termine. U uvodnom dijelu precizira da protagonisti njegove priče neće biti prinčevi, ni ugledni ljudi, nego skromne osobe, kojima su se desile nevjerovatne stvari, čime se indirektno naglašava namjera pričanja priče iz nove perspektive, odnosno onako kako je ona viđena očima skromnih ljudi.

Sinteza istinitog i neistinitog

Dvoje spomenutih seljaka su Renco i Lučija, mladi zaručnici koje sudbina i zli ljudi razdvajaju i nakon niza nevjerovatnih peripetija i preobrata oni se ponovo sreću. Slučaj ovo dvoje seljaka može izgledati kao glavna radnja samo onima koji žele posmatrati ovaj roman u uobičajenoj formi, a oni, pak, koji ga pomno razmotre, shvatit će da je pravi cilj djela, opisivanje života civilnog društva milanske pokrajine početkom sedamnaestog stoljeća. To je tačka od koje polaze svi tokovi radnje i od nje moramo krenuti ako želimo shvatiti tolike epizode kojima autor pravi digresiju u svojoj priči. I tek kad se roman počne gledati na ovaj način, tematika koja nam se činila vrlo malog obima, počinje se širiti i shvatamo svu veličinu Manzonijevog historijskog romana. Do onog trenutka kada su nam predstavljeni samo mjesta i običaji i dok na sceni ostaju samo Lučija, Renco, Don Abondio, Don Rodrigo i dok razbojnici izvršavaju svoja zlodjela, nasilnici su povezani sa zločinima, zakoni su nijemi, mi vidimo nedotaknutu historiju i spremni smo da ovo djelo svrstamo među opisne romane. Ali kada autor u svakom dijelu priče, pojačava svoju naraciju citatima, kada nam opisuje neki ustanak, glad, rat ili kugu, koji čine dio istinske historije ili kada se kardinal Federigo, Ambrođo Spinola, Antonio Ferer i Don Gonzalo od Kordobe pojave na sceni i prikažu nekad istinite, nekad neistinite činjenice u vezi sa njima i pridruže ih priči dvoje zaručnika, postajemo definitivno sigurni da su *Zaručnici* historijski roman u pravom smislu te riječi.

Sam Manzoni je više puta naglašavao da želi razjasniti jedan dio historije svoje zemlje i trudi se da mudročću kritičara razlikuje istinito i vjerovatno među mnogim kontradikcijama. Predstavljanje istinite historije je zadaća historičara i zašto se jedan književnik mora toliko mučiti da bi razlikovao istinito od onoga što to nije i da bi nam to sve prikazao? Autor priznaje da se maksimalno trudio da proizide što manje štete nakon miješanja istinitog i neistinitog, jer se moraju prikazati i neistinite činjenice koje su u vezi sa izmišljanjem junaka. Svaki put kada nam roman počinje prikazivati javne događaje, oni postaju historija, a autor sa ljubavlju i pažnjom traga za istinom. Istraživao je djela pisaca iz tog perioda, zakonike i razne dokumente i prepričavao ih svojim riječima. U svakom se dijelu romana osjeti njegova želja da bude precizan i da mu se vjeruje, trudeći se da vrlo malo miješa istinu sa maštom. Ali, zapitat ćemo se onda zašto je izabrao historijski roman, u kojem se svaka želja za očuvanjem istine čini nemogućom? Ako su likovi i događaji historijski i ako ih on prikaže kakvi zaista i jesu, radnja romana će ostati neovisna o njima i umjesto historijskog romana će se dobiti roman i historija koji su blizu, ali koji se nikada ne dodiruju. Zbog toga autor miješa naizmjenično istinite i neistinite činjenice i na taj način ustvari ne prikazuje pravu istinu. Mi baš i

ne vjerujemo da su historijski, u pravom smislu te riječi, likovi Monahinje i Bezimenog, ali autor nam citira Ripamontija i Rivolu, te nam ove likove predstavlja kao prave historijske ličnosti, uz dodavanje neistinitih detalja u vezi sa njihovim životima. Monahinji pripisuje zločin koji ona nije počinila, optužuje je da nije gostoljubiva. Po historičaru Rivoli, Bezimeni se preobratio nakon razgovora sa Boromeom, međutim, Manzoni nam prikazuje njegovo preobraćenje nakon razgovora sa Lučijom. Kardinal Federigo, zaista, jeste bio dobar čovjek koji je pomagao druge, ali je u potpunosti izmišljena pomoć koju je on pružio zaručnicima. Naime, čitalac uvijek ostaje nesiguran da li su navedene činjenice istinite ili izmišljene. Autoru se često spočitavalo da je pišući opisni roman, uveo historijske likove i događaje. Mnogi su se pitali čemu toliki trud iznoseći historijske činjenice koje i nisu baš tačne. Odgovor je u Skotovoj definiciji da *roman i nije historijski, ako ne opisuje istinite običaje i likove pod lažnim imenima, uz pomoć njihovih izmišljenih doživljaja*⁴. Dakle, nesumnjivo je da su *Zaručnici* historijski roman u kojem se Manzoni potrudio da opisni dio trijumfira, a da u historijskom dijelu bude što manje iskrivljavanja istine.

Prikaz lombardijskog društva sa početka sedamnaestog stoljeća

Period koji je izabrao za opisivanje i u koji je smjestio svoju priču nije mu mogao biti više naklon. Kada civilizacija dostigne određeni stupanj savršenstva, običaji se naizgled čine uobičajenima, a prava situacija se elegantno pokriva lažima. U sedamnaestom stoljeću je Italija bila daleko od savršenstva civilizacije, štaviše, slobodno se može reći da je sjeverni dio Italije bio zaostao, a Lombardija je bila u težim uslovima no ikad. Zakona je, kao što to biva u vremenu korupcije, bilo mnogo, ali ih niko nije poštovao, štaviše, oni su, nažalost, bili primjenjivani samo prema siromašnima, a tome možemo dodati i stalne narodne bune, želju za opasnim novitetima. Zbog negiranja javne pravde, postojala je potreba za privatnom, iz čega su se javljale tajne odmazde ugnjetavanih spram ugnjetavača, siromašni su nijemo i strpljivo mrzili bogate, do trenutka kada to sve nije preraslo u bijes. Vodili su se beskorisni ratovi, glad je bila vrlo česta i uz sve to epidemije kuge su bile redovna pojava. Zaraze nisu samo fizički ranjavale ljude koji su se liječili prirodnim lijekovima, već su u njima pravile mnogo veću štetu, čineći da oni gledaju samo same sebe. Imajući pred sobom jedan tako važan period, on nam ga je opisao tako detaljno i istinito, da nas čitanje starih hronika ne bi više poučilo i upravo zbog tačnosti iznošenja ovih konkretnih stvari, *Zaručnici* i jesu tako važno djelo u italijanskoj književnosti. Ova istinitost i jeste možda najveća zasluga romana i zbog nje autor i jeste imao ogromnu naklonost čitalaca.

⁴ Ibid, str. 122.

Izbor glavnih likova

Prepričavanje događaja koji u suštini čine radnju romana je vrlo često samo izgovor da bi se uvele epizode historijskih događaja i pripremili opisi. Autor, naprimjer, vodi dva puta Renca u Milano, ali jedini motiv njegovih odlazaka je ustvari prikazivanje narodne bune u prvom slučaju, te kuge u drugom. Da nije ovih historijskih događaja, autor ga je mogao voditi u bilo koji drugi grad. A kada ni Renco ni Lučija nisu više adekvatni za potrebe autora, on je tako opsjednut svojim ciljem, da se više i ne brine za njih i ostavlja ih po strani kao da i ne postoje, i opisuje nam grozne posljedice gladi ili rata. Prilično je sigurno da je on zbog vjerodostojnosti prepričavanja historijskih činjenica i izabrao ovo dvoje seljaka, jer ma koliko se mi trudili da ih učinimo plemenitima, ne uspijevamo u tome, mada nam je dobro poznato da su mnogi seljaci plemeniti, a mnogi plemići primitivni. Da bi čovjek bio u potpunosti nesretan on mora imati plemenite dušu i duh i samo tada on može osjetiti svu svoju bijedu. Čitalac sažalijeva nevolje Renca i Lučije, ali osim trenutka kada banditi odvedu Lučiju u dvor Bezimenog, niko ne može istinski sažalijevati ovo dvoje seljaka, budući da su njih dvoje tako hladni spram vlastitih nevolja. Čitalac im je naklon zbog njihove dobrote, prostodušnosti i mladosti, ali oni kod njega ne inspirišu ni nježnost niti sažaljenje, ostavljaju ga uvijek mirnog i on nikada nije previše uznemiren zbog njihove neizvjesne budućnosti. Mnoge su kritike upućene autoru ne samo zbog izbora ovo dvoje junaka iz tako niskog društvenog staleža, nego i zbog njihove nesposobnosti da ganu čitaoca. Međutim, kad bi dvoje vjerenika zaista bili takvi, plemeniti i nježni i kad bi čitaočeva duša treperila zbog njihovih nesreća, cijela nakana romana bi morala biti promijenjena. Da su Renco i Lučija onakvi kakvima bi ih čitaoci željeli vidjeti, kako bi se podnijele piščeve toliko česte historijske digresije? Čitalac bi vjerovatno vrlo često bio ljut na autora što usred tolikih nedaća i rizika napušta ovo dvoje nesretnika i odlazeći daleko od njih počinje prepričavati historijske događaje. On nam pak nadugo i naširoko priča o Monahinji, zatim o narodnoj buni, a glad, bolesti, rat i kuga prekidaju događaje dvoje zaljubljenih, te mi ponekad uzaludno tražimo upravo njih dvoje među mnoštvom historijskog štiva.

Zaručnici kao roman angažirane književnosti

Značajan je nadasve način na koji je autor orijentisao svoju književnu aktivnost i u obliku političkog cilja, pišući roman namijenjen italijanskim čitaocima u godinama u kojima je ujedinjenje Italije bilo daleko i postavivši problem jezika u nacionalnim razmjerama. Sa neobičnim paradoksom on – koji je na religioznom polju u suštini pesimista o ljudskom položaju i koji je usidren u

vječne i nepromjenjive istine – snažno se borio za promjenu italijanske kulture, saradujući sa državnim institucijama, vjerujući u korist obrazovanja kao faktora poboljšanja društvenih odnosa i pojedinačnih egzistencija. Svojim romanom prvenstveno nudi rađajućem građanskom sloju, model budućeg društva za izgraditi, čije se glavne crte mogu izvući iz romana, a koje bi bile u suštij suprotnosti sa njegovom polemičnom slikom lombardskog društva. Ono što se tu podrazumijeva je državna nezavisnost, uz koju trebaju da se stvore jaka državna vlast koja bi se suprotstavila privatnim interesima, samovolji i zloupotrebi položaja, kao i racionalno i pravedno zakonodavstvo koje bi štitilo individue od samovolje, uz promišljenu ekonomsku politiku, koja bi poštovala pravila tržišta i određenim mjerama stimulisala inicijativu individua kako na području zemljoradnje, tako i industrije. Zatim bi to društvo imalo pravednu društvenu organizaciju bez međuklasnih sukoba u kojoj bi aristokratija ustupila svoje prekomjerno bogatstvo siromašnima i shodno kršćanskim propisima bi oni koji su prebogat, spontano ustupili svoja bogatstva na način da se sva dobra pravedno rasporede, a srednji društveni staleži ne bi bili zatvoreni u svoj primitivni egoizam, služeći kao pomoć pri nasilju i nepravdama, već bi služili kao posrednici između moćnika i naroda.

Tri verzije romana

Manzoni nam je ostavio tri verzije svoga romana: prvu neobjavljenu (1821–1823), objavljenu tek jedno stoljeće poslije od naučnika, zatim *Ferma i Lučiju*, objavljenu od autora 1827. godine, te treću, sa definitivnim naslovom *Zaručnici* (1840–1842). Među dva izdanja objavljena od autora postoje uglavnom lingvističke razlike u riječima i konstrukcijama, u skladu sa onom idejom firentinstva jezika koju je Manzoni izlagao nakon 1827. godine. Međutim, pored toga, u ove dvije verzije postoje značajne razlike u distribuciji scena: naprimjer, dok nam se u *Zaručnicima* nakon bijega iz sela, prikazuju doživljaji Gertrude, doživljaji Renza u milanskoj buni i njegov bijeg preko granice, pa otmica Lučije od Bezimenog, u *Fermo i Lučija* se prvo pričaju Lučijine peripetije, pa tek onda Fermove. Osim toga, u *Fermu i Lučiji* postoje likovi koji imaju potpuno drugačiju fizionomiju nego u definitivnom izdanju: naprimjer, grof del Segrato, koji funkcionalno odgovara Bezimenom nije lik velike duhovne uzvišenosti, već tipični tiranin iz osamnaestog stoljeća, grub, pohlepan i nasilan. Čak je i Lučija osjetljivo drugačija, realističnija, više vezana za svoj društveni status i za historijske običaje, jedna tipična lombardska seljanka iz osamnaestog stoljeća, po ponašanju, mentalitetu i izražavanju. Ali, ono što je bitno, to je da je impostacija priče bitno promijenjena, jer u *Fermu i Lučiji*

Manzoni se puno više služi historijskim i realističkim dokumentima, te sa namjerom da precizno prikaže neki društveni događaj uvodi velike digresije esejskog karaktera o historijskim, ekonomskim i kulturološkim problemima, ostavljajući prostor za duge rasprave. Sav ovaj narativni materijal je krajnje reduciran u *Zaručnicima* u kojima se sve ono što je u drugom romanu prikazano u formi eseja, prikazuje u obliku drame. Osim toga, neke tvrdnje su u drugom romanu iznesene eksplicitno, a u *Zaručnicima* su povjerene suptilnom i simboličnom narativnom toku. Pored toga, u *Fermu i Lučiji* su njegovi kritički stavovi neodređeni i prikriveni velom ironije, postoji jedna jasnija suprotnost između dobra i zla, pozitivnog i negativnog, idealnog i realnog, a negativno i pozitivno su dovedeni do svojih krajnjih granica. U *Zaručnicima*, naprotiv, pozitivno i negativno su bliži, a ideali postaju realniji.

Procvat historijskog romana u Italiji

U doba romantizma dolazi do procvata historijskog romana u Italiji, prvenstveno zahvaljujući ogromnom uspjehu Manzonijevih *Zaručnika*. U kratkom periodu nakon pojave ovog romana, izlaze *Bitka kod Beneventa* od Gveracija, *Dvor u Trecu* od Bazonija, *Sibila Odaleta* od Varezee, te *Cabrino Fondulo* od Lančetija. Gotovo simultana pojava tako velikog broja romana je izuzetno značajna, pokazujući da je italijansko društvo težilo ka promjenama. Italijanska publika, koja je nastajala u tom periodu i koja više nije bila sastavljena isključivo od književnika, već i od običnih čitaoca, imala je veliku glad za romanima, novom narodnom rodu *par excellence*, jer je odgovarao potrebama i ukusima naroda. Tu publiku je osvojio narativni oblik u prozi koji je koristio niz sredstava da bi zadobio pažnju čitaoca koji se poistovjećivao sa likovima, preživljavao sa njima neobične događaje, zabavljao se čitajući komične scene i uzbuđivao u onim sentimentalnim i plačljivim. Italijanska publika se hranila mitovima koje su pokretali ovi romani, učila historijske vijesti iz njih i bila ubačena u fascinirajuće epohe kao što su srednji vijek ili renesansa. Obični čovjek je čitajući ove romane gajio patriotske aspiracije, ali je, prije svega, mogao čitati razumljivu prozu koja je bila daleko od one tradicionalne i akademske. U narednim stoljećima, kao potvrda činjenici da odgovaraju potrebama publike, historijski romani su u Italiji preplavili tržište, postigavši opšti uspjeh.

Izvor

Manzoni, Alessandro: *Zaručnici*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982.

Literatura

Manzoni, Alessandro: *Del romanzo storico e, in genere, de' componimenti misti di storia e d'invenzione*, Centro nazionale studi Manzoniani, Milan, 2000.

Gorra, Marcella: *Manzoni*, Palumbo, Palermo, 1962.

Mazzamuto, Pietro: *Il caso Manzoni*, Palumbo, Palermo, 1989.